

Krognoshuset

Döbeln 8
Lund, Lunds kommun, Skåne län
Antikvarisk medverkan/2019-2020
Carita Melchert

Titel: Krognoshuset
Författare: Carita Melchert
Kulturmiljörapport: 2020:41
Omslagsbild: Krognoshuset
Upphovsrätt: Där inget annat är angivet, enligt Creative Commons licens CC BY

Innehållsförteckning

Inledning.....	2
Sammanfattning av utförda arbeten	2
Administrativa uppgifter	3
Genomförda arbeten	4
Dokumentation under arbetets gång	5
Avvikelser från handlingar och tillhörande antikvariska ställningstaganden.....	6
Bilder	7
Referenser.....	23

Inledning

Krognoshuset är en av få bevarade medeltida profana byggnader i Lund och uppförd på 1300-talet, men ombyggd genom århundradena. Vid senaste restaureringen 1916, under ledning av domkyrkoarkitekten Theodor Wåhlin, återskapades den västra trappgaveln och yttertrappan tillkom. Övriga murverket uppvisar flera olika byggnadsetapper från medeltid till historisk tid samt kring 1916 igenmurade dörr- och fönsteröppningar. Vid 1800-talets slut var byggnaden putsad. I dag bedriver konstföreningen Aura sin verksamhet i byggnaden.

Länsstyrelsen Skåne ha beviljat tillstånd för fasadrestaurering med villkor att arbetet utförs under medverkan av antikvarisk expert.

Skadebild före åtgärder (HN Byggnadsvård):

”Fasaden som en helhet är i gott relativt skick. Fasaden har en del kraftiga rörelsesprickor, främst i södra fasadens östra del, som är synliga även från insidan. Det finns tydliga spår av tidigare underhållsarbete främst i form av tegelbyte och foglagningar/kompletteringar. Det finns enstaka vittrade tegel, frostsador som troligen uppkommit av felaktiga fogmaterial samt att brännytan blivit skadad vid framtagning efter putsning av fasaderna. Vittrade fogar finns generellt över hela tegelfasaden, från endast estetisk karaktär till teknisk skaderisk. Även sockeln har vittrade fogar. Nedsmutsning förekommer generellt och missfärgningar förekommer på enstaka ställe.

Trappstegsgavlarna med dess avtäckning visar att fogbruk saknas både i vattenavrinningsteglet och i fasadteglet samt indikation om olämpliga material i mur- och fogbruk. Sockeln i sydvästra hörnet har flyttats ur sitt läge, med sprickor och instabilitet som följd.”

Sammanfattning av utförda arbeten

- Borttagning av fogbruk i sprickor, lagning av sprickor och fog partiellt i fasad.
- Lagning av tegelstenar med sprickor eller helt byte av tegelsten.
- Omfogning av södra trappgavel.
- Lagning av utvändig trappa.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsen dnr: 432-9324-2019

Fastighet: Döbeln 8

Kommun: Lund

Arbetshandlingar:

- Sprickbildning i murverk, fasad mot söder. 2017-11-09. Toms Gustavsson konstruktioner AB.
- Inventering och skadebedömning av sprickor och tegelfog i murverk. 2019-02-14. HN Byggnadsvård, Henrik Nilsson.

Beställare: Lunds kommun

Fastighetsägare: Lunds kommun

Projektledare: Per Bång

Entreprenör: Stråheds i Anderslöv AB

Antikvarisk medverkan: Kulturen, Carita Melchert

Kulturen projektnummer: B_2019_0040

Utförande: november 2019 och mars-maj 2020.

Slutbesiktning: 2020-05-19

Genomförda arbeten

På samtliga fasader har kraftigt vittrad tegelfog och fogbruk i synliga sprickor som följer tegelfogarna kratsats ur för hand. Generellt fanns en ytlig tunn fog och underliggande murbruk var mycket sandande (mjukt) och ibland obefintligt. Även cementhaltiga fogar har tagits bort partiellt där det bedömts som risk att medföra skador på murverket och där det bedömts som möjligt att ta bort fogen utan att skada tegelstenar. Vissa cementhaltiga fogar har således lämnats kvar. Fogen har tagits bort till minst tre gånger sitt djup i murverket. På många ställen dock mycket djupare där murbruket var helt sandande, till omkring 20-30 cm in i murverket. Urkratsade fogar rengjordes och ny fog har applicerats för hand. Fogarna har getts en öppen fogstruktur med något synlig ballast. Partiellt har fogen efterpigmenterats för att efterlikna omkringliggande fog. Sockeln har fogats om där det fanns behov på grund av cementhaltig eller vittrad fog.

Östra gavelfasaden. Partiell omfogning har utförts på hela fasaden. Där tegel bedömts ha en konstruktiv betydelse har ett par tegelstenar ersatts med återvunna likvärdiga i storlek och färgnyans. Ett par tegelstenar har också skiftats plats såtillvida att stenar som spruckit itu har bytt plats med intilliggande hel sten. I nedre delen av det södra hörnet fanns en viss tendens till utkalvning mot söder samt djupa sprickor. Skadorna är möjligen orsakade av att här anslutit en mur mellan 1910- och 1950-talet. Sprickorna kunde inte ses invändigt och har endast lagats från utsidan. I samråd med byggnadskonstruktör Tomas Gustavsson togs beslutet att det inte är nödvändigt att mura in förstärkande järn utan sprickorna lagades endast med bruk.

Västra gavelfasaden. Här fanns en lång och djup spricka från fönstret på andra våningen ner till källarvåningen samt flera korta och djupa sprickor. De djupa sprickorna har fyllts i med luftkalkbruk och sedan fogats. Inga tegelstenar har ersatts eller murats om men ett fåtal är lagade med kalkbruk. Trappgaveln har fogats om i sin helhet men inga stenar har murats om. Fogen i trappgaveln var mycket vittrad men inåt om cirka 15 – 20 mm fanns fastare bruk. Gaveln är murad som 1 ½ stens mur. Täckande tegelpannor som var lösa på trappgavlarna har murats om.

Södra fasaden. På de flesta ställena där lagningar utfördes var sprickorna djupa, omkring 30 cm, och bakom fogbruket var murbruket ytterst sandande eller i stort saknades.

I övre östra hörnet har en tegelsten ersatts med likvärdig som återfanns på vinden. En halv sten har bytts ut för att få bättre murningsunderlag, fyra tegelstenar har lagats med kalkbruk.

Ett parti i nivå med bjälklaget mellan första och andra våningen buktar fasadpartiet ut omkring en halvstens djup. Här fanns tidigare spricklagning men sprickan har åter kratsats ur och lagats i med bruk. Även i sydvästra hörnet, bakom hängrännan, finns en tendens till utkalvning. I hörnet finns en vertikal

generalskarv i murningen sedan olika byggnadsfaser. Sprickan/fogen har lagats utan ytterligare förstärkning.

I det sydvästra hörnet hade sockelstenarna rubbats ur läge och ett par varv med tegelstenar var lösa. Tegelstegen har murats och fogats om och springor mellan sockelstenar har fogats i. Skadan hade sannolikt orsakats av icke fungerande avvattning. Ett par gatstenar togs upp för att kontrollera stuprörets anslutning och här konstaterades att ett plastlock orsakat stopp i avvattningen. Avvattningen har åtgärdats och är nu fungerande.

Norra fasaden. Skadad fog har lagats. Invid entrén fanns kraftigt vittrad fog som är lagad. Inga tegelstenar bytts ut men ett fåtal är lagade med bruk.

Material

Djupare sprickor har lagats med luftkalkbruk från Målarkalk AB.

Fogar har lagats med en blandning av luftkalkbruk och Weber Cal 158. Blandningen har delvis varit 50/50 delvis 30/70 beroende på befintlig fogs färgnyans och bedömda sammansättning.

Luftkalkbruk från Målarkalk AB.

Weber hydrauliskt kalkbruk Cal 158.

St. Astier NHL 2 hydrauliskt kalkbruk 0-4 mm 1:2. (sockel)

Rostskydd: Isotorol klarlack grund.

Dokumentation under arbetets gång

På fasaden finns partiellt rödpigmenterad eller rödmålad fog. Den röda färgen verkar sitta ytterst och under denna finns ett skikt med vit kalkfärg/bruk direkt på fogbruk innehållande grov ballast. Detta utförande påträffades på västra gavelfasaden mot södra hörnet direkt under den murade horisontella bården samt på ett större parti på norra fasaden i västra delen. På norra sidan finns den röda färgen även på tegelstenar. Båda dessa partier hör enligt B. Pedersen (1998) till byggnadsfas III, som hon daterar till 1300-talet. Dock har Krognoshuset i väster och norr varit sammanfogat med ett annat hus, vilket man kan se på fotografier från slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Möjligt är att fasaden varit skyddad med innerväggar och då kan äldre fog/färg ha bevarats. På norra sidan är den rödpigmenterade fogen på några få ställen något välvd. Möjligt är att fogen varit konvex/välvd men det är mycket osäkert i och med att fogen är så pass vittrad.

På östra gavelfasaden påträffades partiellt under en tunn kalkbruksfog en fog och/eller murbruk som är gulaktigt och verkar innehålla stor mängd lera.

Under arbetets gång har konstaterats att taket och avvattningsrännor är i behov av underhåll. Samtidigt som taket läggs om bör fogarna på trappgavlarnas sidor in mot takfallet lagas efter behov.

Dekorstenar i fasaden kan vara i behov av åtgärder av stenkonservator. Åtgärder utfördes inte i nuläget eftersom det utan specifik arbetsbeskrivning inte rymdes inom befintligt Länsstyrelsetillstånd och eftersom tillstånd för ställningar inte var möjligt att förlänga på grund av andra arbeten som skulle utföras på Mårtenstorget.

Avvikelse från handlingar och tillhörande antikvariska ställningstaganden

Generellt har det varit svårt att dra gräns hur mycket fog, men även tegelstenar, som ska lagas. Utgångspunkt har varit att laga där det bedömts nödvändigt för att fasaden ska bevaras långsiktigt men samtidigt att så lite som möjligt av äldre fog ersätts. I de fall det gjordes bedömning att cementhaltig fog inte skadar tegelstenar togs fogen inte bort då borttagning istället riskerade att skada tegel.

I södra fasaden i ett parti mellan första och andra våningen buktar tegelfasaden ut omkring en halv tegelsten. Detta är i anslutning till fönsteröppning som murats igen på 1910-talet. Här gjordes bedömning att fogen lagas men att ingen ommurning utförs eftersom det skulle ha betytt större ingrepp. Partiet är i nivå med bjälklaget, varför det kan vara motiverat att undersöka bjälklaget. Fasadpartiet bör hållas under uppsikt. Även i sydvästra hörnet, bakom hängrännan, finns en tendens till att murverket kalvar ut. Här finns en generalskarv i murningen sedan olika byggnadsfaser. Även hörnet bör hållas under uppsikt.

När de första ställningarna restes på östra fasaden fördes inte dialog med antikvarisk medverkande. Ställningar hade fästs i ålderdomliga tegelstenar. Detta påtalades senare av antikvarisk medverkande men skadan var redan skedd. Tegelstenarna lagades med kalkbruk i samband med att ställningarna revs.

Bilder

Före åtgärder. Södra fasaden.

Före åtgärder. Västra gaveln och södra fasaden.

Före åtgärder. Norra fasaden och västra gaveln.

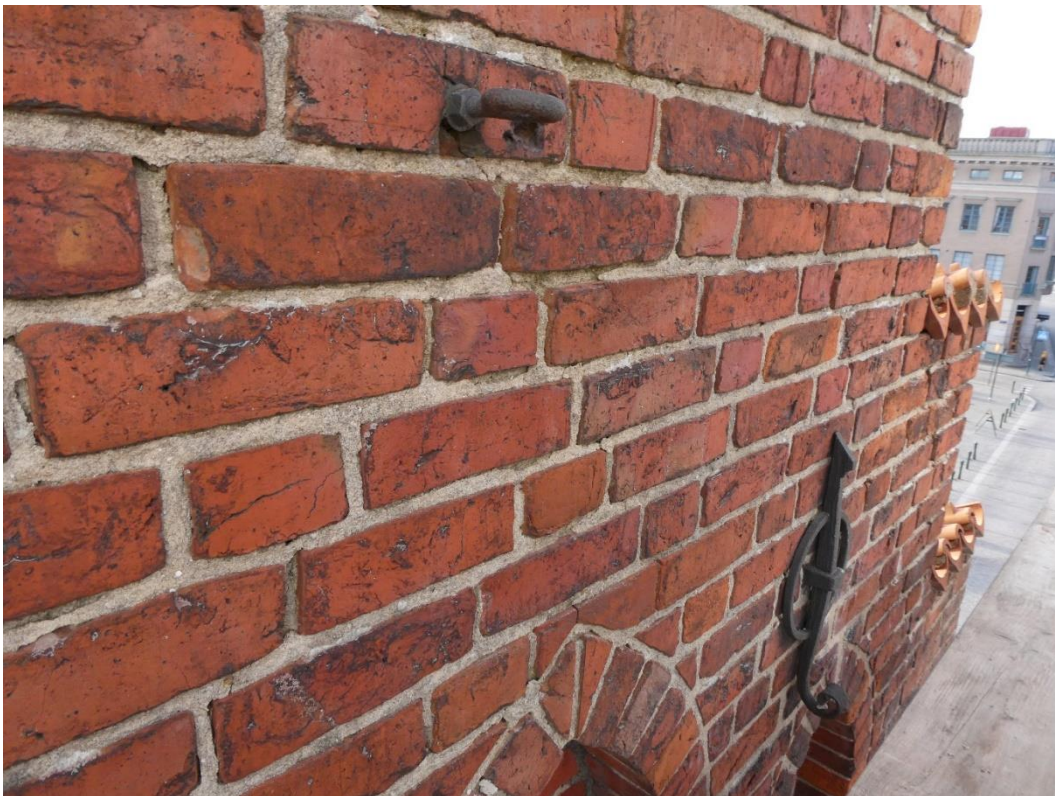
Före åtgärder. Östra gaveln.

Trappan före åtgärder.

Före åtgärder, sydvästra hörnet.

Före åtgärder. Västra trappgaveln har vittrad fog.

Vänster: Före åtgärder. Sydvästra hörnet, generalskarv bakom stupröret och murparti som kalvar utåt något. Höger: Östra gaveln under arbete.

Under arbete. Södra fasaden. I takfoten finns järn som rostsprängt cementhaltig fog.

Östra gavelfasaden, exempel på fog och tegel i gott skick som inte åtgärdats.

Under arbete. Östra gavelfasaden i södra hörnet, under fönster på första våningen.

Under arbete. Södra fasaden urlakad fog och murbruk djupt i fasaden.

Efter åtgärder. Vägparti som kalvar ut i södra fasaden, fogen är lagad.

Exempel på ny lagning till vänster i bild, gammal lagning i mitten och till höger äldre vittrad med hållfast fog.

Efter åtgärder. Norra och västra fasaderna.

Efter åtgärder. Södra fasaden. I övre högra hörnet kan man ana en tegelsten som är ersatt

Efter åtgärder. Södra och östra fasaderna.

Trappan och sockel efter åtgärder.

Efter åtgärder. Sydvästra hörnet.

Dokumentation

Västra gaveln. Dekorsten i fönstervalv.

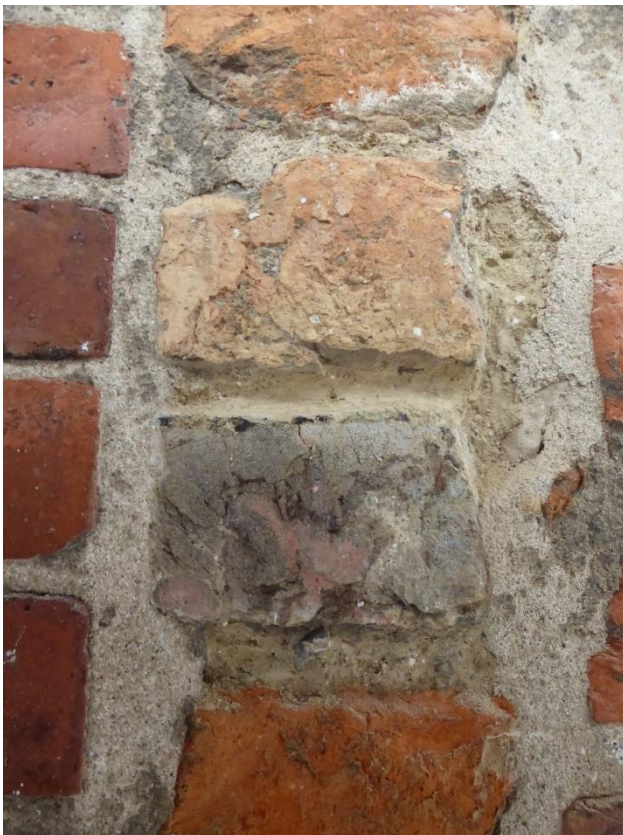
Västra gaveln. Rödfärgad fog.

Norra fasaden, vid västra hörnet, rödfärgad fog.

Norra fasaden, rödfärgad fog och vit kalkfärg.

På östra gaveln verkar enstaka partier vara murade med lerhaltigt bruk.

Ställningar fästa i tegelsten.

Referenser

B. Pedersen (1998), *Krognoshuset - en familjesaga utifrån ett murverk?* C-uppsats i medeltidsarkeologi, Arkeologiska institutionen Lunds Universitet